

Három könyv a filmek világából

Az utóbbi időben meglepően gyarapodó filmkönyvkiadás három olyan darabbal lepte meg az érdeklődőket, amelyek hazszonnal történő forgatásához még csak szakembernek sem kell lennie, aki olvassa. Elég, ha gyakorta jár moziba vagy videotékába.

BERKES ILDIKÓ–NEMES KÁROLY:

A japán film világa

Minden idegen világot azért (is) megéri megismernünk, mert ezáltal jobban magunkra ismerhetünk. Fontosak az összehasonlítások. Még a véletlen egybeesések is elgondolkodtatók. Például: 1867 Japán történelmében éppúgy korszakhatár, mint a magyar történelemben. A magyar-osztrák kiegyezéssel egyidejűleg zajlott le a távol-keleti szigetországban a Meiji-restauráció. Képzeld el viszont, minő furcsaság volna, ha az 1867 előtti időt ábrázoló magyar művészeti alkotások más műfajt adnának ki már pusztán a témaválasztásuk okán, mint az 1867 utáni idők megelevenítői! Nos, Japánban ez így van. Jidai-geki a neve az 1867 előtt játszódó filmek műfajának, gendai-geki az 1867 után játszódóknak. Ha ezt nem sikerül megértenünk a könyv elején, akkor nem értjük a végén, miként lehetséges, hogy a „mo-

dern japán film” nem pusztán egy film-történelmi korszak, hanem egy irányzat.

A jelenben játszódó japán filmek kategóriájában van egy sajátos, mikrorealista alosztály, aminek a neve: shomin-geki. Hogy ez minő, akkor kapiskálhatjuk, ha – Antonionira gondolunk. A japánok szerint ő egy „japános” filmrendező.

Korszakok történetét veszik szépen sorra ebben a könyvben. És problémamegjelenítések történetét. Tudnivaló, hogy a család roppant fontos Japánban: nincs is tán schol a világon annyi családi konfliktus filmre álmódva, mint a japán filmművészetben. Csak hát... Egy európai családfilmben általában az anya az összetartó, a megtartó erő (nem véletlen a kifejezés: családanya). A japán családban a nő nem számít: nem számít önállóan. Önfeláldozhat. Szerelméért, férjüéréért, gyermekéért. Ami ezen túlmegy, az már lázadás.

Nagy és ismeretlen a japán film világa. Hisz még a legnagyobbak életművét sem ismerjük elejétől végéig, ahogy illik. Csak épp beleszagolhattunk Mizoguchiba, Ozuba, de még a legismertebbe is: Kurosawába. Jószerivel csak pusztán a név az olyan filmművészeti óriásoké, amilyen Ito vagy Kinugasa.

Hát persze, hogy kell az ilyen könyv, mint Berkes Ildikó és Nemes Károly munkája. (A Magyar Filmintézet kiadá-

sa.) Fölér egy kis lexikonnal is, annyi részletes és megbízható adatot közöl témérdek, alapos jegyzetében, majd a *30 japán rendező* című, kis könyvnyi terjedelmű utolsó fejezetében (ami eleve minilexikonnak íródott).

SÁNDOR TIBOR:

Őrségváltás után

Hogy mi az „améta”, azt aki nem tudja, megnézi az Idegen szavak szótárában vagy valamely közgazdasági segéd-könyvben. De mit kezdjen az emberfia e szóval: „tengelyfilm”? Márpedig ilyen is volt az 1930–1940-es években. Az ún. tengelyhatalmak – Olaszország és Németország – filmjeit nevezték így az új-ság- meg politikacsinalók.

Ha más nem, efféléket megtudhat a kíváncsi olvasó Sándor Tibor könyvéből. (A Magyar Filmintézet a kiadója, amint előzményének, az 1992-ben megjelent *Őrségváltásnak* is.) Történelem-könyv. A modern magyar történelemnek egy szeletét mutatja: a filmmel kapcsolatost, 1938–1944 között. A hírhedt Filmkamara előzményei, működése és utóélete állnak a filmtörténész figyelmének fókuszában, de a gondos és alapos tárgyalás során – meglehetősen sok eddig publikálatlan dokumentumot sora-

koztatva a nagyjából ismertek (magyarán: a mai nagyközönségnek valójában ismeretlenek) mellé – kiterjed a figyelem fénycsóvája a filmirányítás, filmgyártás, filmforgalmazás alapkérdéseire, sőt arra a nagyobb egészre is, amit joggal tüntet föl így a szerző könyve alcímében: „Zsidókérdés és filmpolitika”.

Most már csak arra várunk, mikor avul ugyanolyan neveltségessé mind e két szóösszetétel, amelyenné alig pár év alatt lett a „tengelyfilm” és tucatnyi társa.

BIKÁCSY GERGELY:

Bunuel-napló

Luis Bunuel a kályha, de Bikácsy folyton eltáncol. Aztán vissza. Amit Bunuelről mond, azt kielégítő lazasággal összefoglalhatni úgy ötven könyvoldalon. Mutatók nélkül negyedfél száz oldal e könyv, az Osiris kiadványa. Címe jó. De valódi műfaja: Bikácsy-napló. Róla magáról szól, az amúgy egzaktnak és érdekesítőn földidézett Bunuel-személyiség és -filmek örvén.

A nagy spanyol rendezőben a lenyűgöző rokont fedezi föl, lassan, hitetlenkedve. Eleinte viszolyogva is. Aztán hamar eljön a megértés. („Hogy vállalni lehet és nem csak szégyellni a titkolt ferdeségeket. Hogy tán nem is akkora fer-

deségek.”) Bunuel bosszantja Bikácsyt, és egyben roppant módon imponál neki. Látnivaló: abszolúte személyes ez a könyv. Bikácsy Gergely ugyanis író. (S nemcsak amikor Glauziusz Tamásként publikál.) Az ő viaskodása ez a könyv kül-, bel- és filmvilággal.

Személyes életgondját sűríti könyvbe, Bunuel-naplóba, egy kicsit – tudatosan – **Eörsi István** *Időm Gombrowiczcsal* című műfajpróbájához kapcsolódva. Azt mondja: ami Bunuelnek a vallás, az neki a sztálinizmus (volt). Mármint a legyőzendő tárgy, a viaskodás tárgya. Ez pedig jókora különbség, egyebek közt azért, mert Bunuel nem holmi fordított Pál apostol, nála, a bösz tagadónál a vallás sosem került befejezett, elintézett múlt időbe. Annyi szent: ahogy Bunuel küzd Istennel, úgy küzd Bikácsy Bunuellel. De azért ne hagyjuk ámitani magunkat, legyen bár mégoly jó ámitó Bikácsy Gergely: voltaképpen az istenhittel küzd ő is, erre alkalom neki a nagy spanyol filmalkotó.

Viaskodását, mely szorgalmatos műveltséggyarapításáról adott folyamatos beszámolóival vegyül e könyvben, olykor fölhűzött szemöldökkel, furcsálkodva figyelem. De mindvégig szurkolok neki. Győzi-e még?

Győzi. Meggyőz. Győz Bikácsy.

Csala Károly